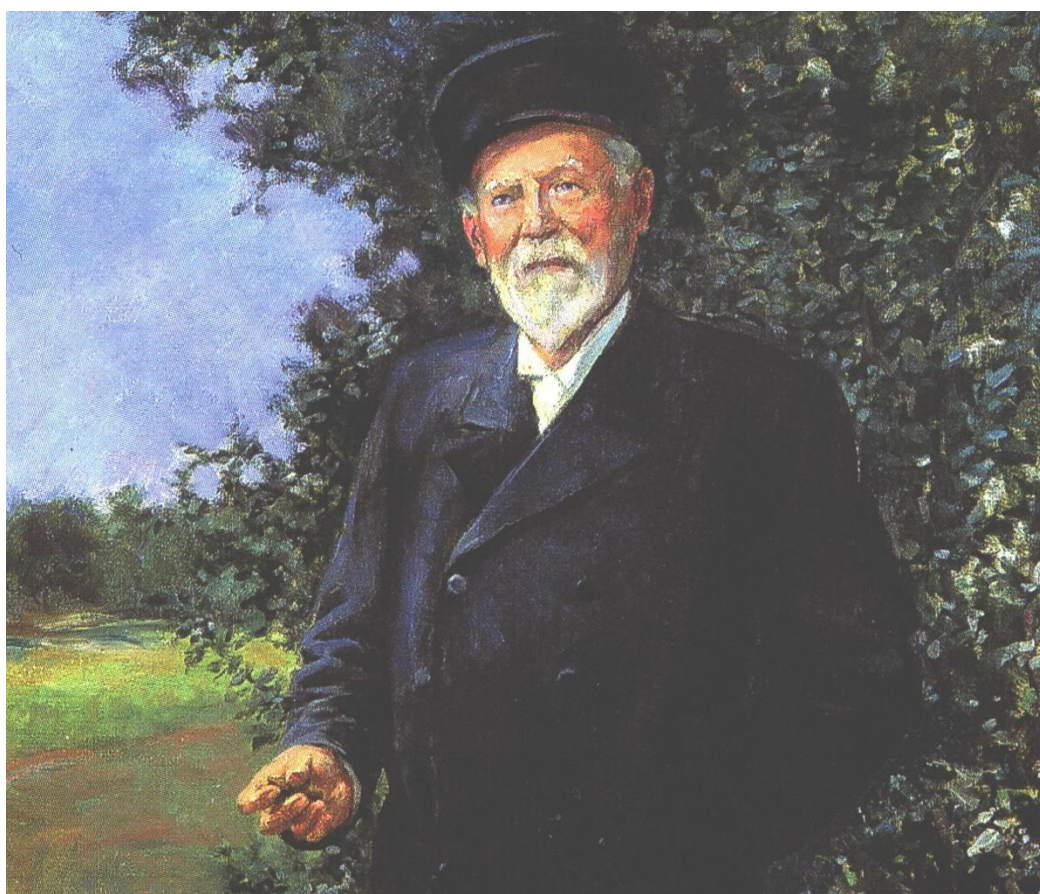

BRIJUNI
Nacionalni park
National park

KONCEPT NOVOG STALNOG POSTAVA POSVEĆENOG PAULU KUPELWIESERU NA VELOM BRIJUNU

BRIJUNI PAULA KUPELWIESERA

Autorice muzeološke koncepcije:

Mira Pavletić, dipl.arh. (u mirovini, Voditeljica Odsjeka za zaštitu kulturnih dobara JU NP Brijuni do 2023.)

Snežana Smolić, dipl.arh. i etn. (Rukovoditeljica Odsjeka za zaštitu Kulturnih dobara JU NP Brijuni)

Brijuni, 2024.

UVOD

Brijunsko otočje ima izuzetno dugu povijest te bogatu i raznovrsnu kulturno-povijesnu baštinu. Od nastanka prvog prapovijesnog naselja preko stvaranja mondenog ljetovališta i lječilišta početkom 20. stoljeća do zbivanja vezanih uz političku djelatnost Josipa Broza Tita na otoku prošlo je pet i pol tisućljeća. Svako razdoblje ostavilo je poneki trag: arheološke ostatke, građevine ili neke druge kulturno-povijesne spomenike u prostoru, te je tako tijekom vremena nastao jedinstveni muzej na otvorenome. Brijunski kulturni krajolik zajedničko je djelo čovjeka i prirode koji svjedoči o razvoju zajednica i pripadajućeg otočnog teritorija kroz povijest, stoga je zaštićen 2013. godine kao kulturno dobro Republike Hrvatske.

Za bolje razumijevanje bogate i slojevite brijunske baštine neophodna je njezina prezentacija i putem izložbenih postava. Planiranom obnovom vile Kupelwieser u brijunskoj luci otvara se mogućnost opširnijeg i sveobuhvatnijeg predstavljanja izuzetno važnog dijela brijunske povijesti: krajem 19. i početkom 20. stoljeća austrijski inženjer metalurgije i tadašnji vlasnik Brijuna Paul Kupelwieser (Beč, 1843. – Beč, 1919.) odigrao je ključnu ulogu u formiranju modernih Brijuna kakve danas poznajemo.

BRIJUNI PAULA KUPELWIESERA

Stalni postav izložbe *Brijuni Paula Kupelwiesera* biti će postavljen u obiteljskoj vili smještenoj u neposrednoj blizini glavne luke na otoku Veli Brijun. Vila izgrađena krajem 19. stoljeća za novog vlasnika otočja, sastojala se od stambenog dijela koji je obuhvaćao prizemlje i prvi kat te velikog podruma i potkrovlja.

Idejno rješenje obnove vile Kupelwieser izradio je Studio Emil Jurcan d.o.o. iz Pule 2023. godine, a Glavni projekt obnove vile izrađen je 2024. od strane istog projektanta. Sukladno konzervatorskim smjernicama te idejnom rješenju obnove, vila koja je tijekom godina mijenjala izgled i danas ima tri etaže, obnovit će se prema uzoru na izvorni projekt što uključuje podizanje još jedne etaže, potkrovlja.

Projektom je predviđeno da se sve tri postojeće etaže koriste u posjetiteljsku svrhu. U podrumu vile planiran je početni, prihvatni prostor za posjetitelje, sanitarije i lift, ali i mjesto gdje će posjetitelji imati priliku upoznati se s razdobljem i vlasnikom vile kojem je izložba posvećena. Stalni postav biti će postavljen u nekadašnjem stambenom dijelu vile te obuhvaća prizemlje i prvi kat zgrade. Sukladno izvornom izgledu građevine podiže se potkrovlje u kojem će biti smješteni uredski prostori.

Uz obnovu same vile obnoviti će se i s njom povezano parkovno uređenje.

POSTOJEĆE STANJE PROSTORA ZA STALNI POSTAV

Trenutni stalni postav posvećen Paulu Kupelwieseru nalazi se na prvom katu nekadašnje zgrade parne kupelji na polovini veće izložbe druge tematike. U nedostatnoj prostoriji veličine svega 37m² putem petnaest izložbenih panoa u kratkim je crtama predstavljeno razdoblje vezano uz

Paula Kupelwiesera: od kupnje otočja 1893. godine i stvaranja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva do lječilišta i mondenog turističkog odredišta. Tekstove na izložbenim panoima nadopunjuju slikovni prikazi sa starih brijunskih razglednica i fotografija kao i fotografije predmeta iz muzejskih zbirki poput starih nacрта i umjetničkih djela. Zbog vrlo male kvadrature bilo je moguće izložiti samo nekolicinu muzejskih predmeta, dok su pojedini predmeti predstavljeni samo fotografijom. To se posebno odnosi na velika platna (cca 1,5 x 2,5 m) austrijskog slikara Huga Charlemonta koja do sada nije bilo moguće izložiti, a što će napokon biti omogućeno realizacijom novog stalnog postava. U vili Kupelwieser planira se izložiti svih osam njegovih djela iz brijunske zbirke kao i brijunske radove drugih autora. U sadašnjem postavu iz Zbirke umjetnina bilo je moguće izložiti samo portret Paula Kupelwiesera, rad austrijskog slikara i kipara Josefa Engelharta iz 1925. godine. U postavu se nalazi i mikroskop dr. Roberta Kocha, brijunskog zaslužnika koji je otočje oslobodio od malarije i kojemu je Paul Kupelwieser, u znak zahvalnosti, dao postaviti spomen ploču u jednom od brijunskih kamenoloma. Izloženo je i nekoliko primjeraka otočkog časopisa Brioni Insel Zeitung koji je izlazio od 1910. do 1914. godine te primjerak Kupelwieserovih memoara tiskan 1918. godine.

Realizacijom novog stalnog postava u vili Kupelwieser, na površini nešto većoj od 400m², biti će moguće sveobuhvatnije prikazati zasluge Paula Kupelwiesera u stvaranju modernih Brijuna. U novom postavu moći će se izložiti građa do sada nedostupna javnosti, a koju čine predmeti iz Zbirke umjetnina, Zbirke namještaja, Zbirke hotelskog posuđa, Zbirke nacрта i karata te Minaraloško-petrografske zbirke, a koja se trenutno nalazi u muzejskim čuvaonicama. Novim stalnim postavom dati će se cjelovitiji prikaz djela vezanog uz Paula Kupelwiesera kao i razdoblje vezano uz njegovog sina Karla. Nakon očeve smrti Karl nastavlja upravljati otočjem, prilagođava se novonastalim okolnostima nakon Prvog svjetskog rata kada Brijuni ulaze u sastav Kraljevine Italije te razvoj otočja usmjerava ka elitnom sportskom turizmu.

Novim stalnim postavom razdoblje vezano uz obitelj Kupelwieser biti će predstavljeno do sada neizloženom muzejskom građom u izvornoj obiteljskoj vili što će pružiti veću kvalitetu prezentacije, a suvremenom interaktivnom interpretacijom i zanimljiviji i kvalitetniji posjetiteljski doživljaj.

IDEJNO RJEŠENJE TEMATSKO-PREZENTACIJSKIH CJELINA STALNOG POSTAVA

Cilj stalnog postava izložbe *Brijuni Paula Kupelwiesera* predstavljanje je života i rada nekadašnjeg vlasnika brijunskog otočja. Inspirativna priča o Paulu Kupelwieseru, vizionaru ustrajnom u ideji da malarični i opustjeli otok preobrazi u opuštajuću oazu prirodne ljepote i spokoja, dobiti će svoje mjesto upravo u kući koju je na otoku dao sagraditi za sebe i svoju obitelj.

Kako bi izgledali Brijuni da se 1893. godine nije pojavio Paul Kupelwieser i u potpunosti promijenio njihov izgled? Zasigurno bi to bili neki drugi Brijuni. Svoju danas nadaleko poznatu ljepotu, otočje velikim djelom duguje upravo ovom vizionaru koji je uz puno rada i s velikom ljubavlju zapušten i malaričan otok pretvorio u jedinstven prostor prirodne ljepote.

Paul Kupelwieser bio je inženjer metalurgije, ali i poduzetnik i dugogodišnji direktor željezara i čeličana u Ternitzu, Teplicama i Vitkovicama koje su pod njegovim upravljanjem postigle silan napredak. S područjem Pule i okolice upoznao se još za vrijeme upravljanja željezaram u Vitkovicama koja je Puli, glavnoj ratnoj luci Austro-Ugarske Monarhije, isporučivala čelične ploče za brodske oklope. Kako je prilikom svog posjeta bio iznenađen zapuštenošću austrijskog juga u njemu se javila želja da nešto učini kako bi to promijenio. Kada se ukazala prilika da kupi Brijunsko otočje 1893. godine, nije oklijevao, te je tvorničko okruženje, buku i dim iz postrojenja zamijenio plavetnilom mora i zelenom brijunskom prirodom.

U samo nekoliko godina Kupelwieser je uz pomoć vrsnih suradnika i znalaca te uz težak rad i znatna sredstva uspio preobraziti Brijune ne samo u poželjno turističko odmaralište već i lječilište s brojnim atraktivnim sadržajima. Ova transformacija prostora divljenja je vrijedno djelo koje zaslužuje valorizaciju u vidu odgovarajućeg novog stalnog muzejskog postava.

Do sada su život i djelo Paula Kupelwiesera bili predstavljeni manjom izložbom *Iz sjećanja starog Austrijanca*, kojom je bila obilježena stogodišnjica njegovog dolaska na otok, muzejskom građom dostupnom u to vrijeme. Obzirom na izuzetan značaj Paula Kupelwiesera za razvoj Brijuna, zaslužuje daleko veći i adekvatniji izložbeni prostor. U posljednjih je tridesetak godina prikupljena i valorizirana, djelomično i restaurirana i konzervirana bogata i raznovrsna muzejska građa koja će na odgovarajući način predstaviti ovu izuzetnu ličnost. Upravo obiteljska vila smještena u samoj luci pokazala se kao najprikladniji prostor za postav posvećene mu izložbe te se tako Kupelwieser simbolički vraća kući.

VILA KUPELWIESER

Vila Kupelwieser sagrađena je krajem 19. stoljeća prema projektu Ferdinanda Geyera, vodećeg pulskog graditelja prije Prvog svjetskog rata.

Zgrada je smještena u brijunskoj luci, u centralnom djelu Velog Brijuna u kojem je danas najveća koncentracija posjetiteljskih sadržaja (izložbeni, prodajni, ugostiteljski itd.). Stoga je smještaj vile pogodan za muzejski postav i javnu namjenu. Obnovom vile Kupelwieser osim novog kulturnog sadržaja u vidu muzejskog postava, Brijuni će dobiti i prijeko potreban prostor za prihvata i boravak posjetitelja u zatvorenom prostoru tijekom nepovoljnih vremenskih prilika.

PODRUMSKI PROSTOR

PRIHVAT ZA POSJETITELJE

UVOD U TEMU

Glavni pristup vili planiran je kroz reprezentativni ulaz u nekadašnji vinski podrum u kojem će biti prihvatni prostor za posjetitelje. Tu će biti omogućeno mjesto za odmor i okrpju, ali će također biti i mjesto gdje će započeti posjet izložbi.

Na jednom od zidova podrumskog prostora planira se prikazivati kratki animirani film (3-5 min) koji će posjetitelje upoznati s izuzetnim djelom i značajem Paula Kupelwiesera, njegovim prvim

dolaskom na otok i zaključkom da bi se „s malo razuma, strpljenja i, naravno, znatnim novčanim sredstvima, moglo uspjeti ovu grudu zemlje učiniti zdravom, plodnom i u njezinoj vegetaciji veoma lijepom“.¹ U filmu će ukratko biti prikazana sva postignuća i promijene nastale na otoku u svega 20-ak godina zahvaljujući njegovoj viziji, čvrstom vodstvu i pomno odabranim suradnicima. Film je zamišljen kao vizualni prikaz bez govornih elemenata kako bi bio lako razumljiv govornicima svih jezika.

Vremenskom linijom bit će također predloženi i najvažniji trenuci i događaji u razdoblju od 1815. kada Brijuni ulaze u sastav Austrijskog Carstva, s naglaskom na razdoblje od 1893. kada Paul Kupelwieser kupuje Brijunsko otočje do početka Drugog svjetskog rata kada započinje novo razdoblje brijunske povijesti.

U suradnji s Povijesnim i pomorskim muzejom Istre, a u sklopu projekta građevinske obnove vile Kupelwieser, u podrumskom prostoru plan je predstaviti širu povijesnu priču koja će Brijune staviti u kontekst tadašnjeg austrijskog juga i ratne luke Pule. Izgradnjom glavne austrougarske ratne luke u Puli i Brijuni su dobili iznimno važno strateško značenje u obrani grada s mora te se i na kopnu i na otočju počinje graditi cijeli niz fortifikacijskih objekata. Paul Kupelwieser je već kao upravitelj željezare u Vitkovicama (današnja Češka) bio upoznat sa stanjem u Puli i okolici jer je željezara opskrbljivala ratnu luku Pula čelikom.

Posjetitelji će također biti informirani o vremenu izgradnje vile i namjeni podruma. Osnovu brijunske poljoprivrede činilo je vinarstvo - već 1894. posađeno je 6 000 sadnica vinove loze. Prva prodavaonica brijunskih vina otvorena je u Beču već 1901. godine, a uslijedile su u Bečkom Novom Mjestu, Grazu, Pragu, Lavovu, Budimpešti.

Preostali dio podruma uz zadovoljenje tehničkih potreba (sanitarije, dizalo) osmišljen je i kao prostor na kojem će se posjetitelji moći zadržati, odmoriti i saznati što bi još mogli pogledati kako na Brijunima tako i u bližoj okolici (Pula, Fažana ...), a prostor se planira koristiti i za organiziranje manjih projekcija, predavanja.

PRIZEMLJE I KAT

IZLOŽBENI POSTAV

U prizemlju i na katu zgrade kroz nekoliko glavnih cjelina, te uz izbor muzejskih predmeta vezanih uz razdoblje i obitelj Kupelwieser, bit će ispričana priča o Brijunima s kraja 19. i početka 20. st. Prizemlje je posvećeno Paulu Kupelwieseru i njegovoj obitelji te najbližim i najvažnijim Kupelwieserovim suradnicima koji su bili ključni za ostvarenje njegove vizije. Prvi kat postava posvećen je razvoju hotelskog naselja i turističkih sadržaja kojima Kupelwieser Brijune pretvara u jedno od najpoželjnijih odredišta na austrijskom jugu. Na katu će biti prikazano i razdoblje nakon smrti Paula Kupelwiesera 1919. godine kada otočjem nastavlja upravljati njegov stariji sin Karl. Po završetku Prvog svjetskog rata Brijuni postaju dijelom Kraljevine Italije i mijenjaju smjer razvoja. Prepoznatljivost otoka kao lječilišta i odmarališta za do tada najbrojnije goste iz

---

¹ Kupelwieser, Paul. Iz sjećanja starog Austrijanca, Amforapress, 2014. str.35.

Austrije više nije aktualna, a otoci se počinju razvijati i promovirati kao mjesto mladosti, sporta i zabave. Novu klijentelu čine većinom gosti iz Italije, ali i iz drugih krajeva Europe i svijeta.

PRIZEMLJE

PAUL KUPELWIESER I OBITELJ

1. Uvod (0.1)

Uvodni dio izložbenog postava kreće od prizemlja zgrade gdje se nakon izlaska iz dizala posjetitelji susreću sa stambenim prostorom u kojem je živjela obitelj Kupelwieser. Dočekuje ih lik Paula Kupelwieser (fotografija, ilustracija) kao domaćin i vlasnik vile. Uz njega se nalazi inspirativni citat poput onoga austrijskog književnika i Kupelwieserovog suvremenika Hermanna Baha: "Još je naime naša jedina sreća u Austriji to što od vremena do vremena uvijek dođe neki Kupelwieser.... To su ljudi s očima koje vide. Oni vide po tlu što ono hoće i može. Vide mogućnosti. Onda ne govore mnogo nego se to zbude. ... On je čovjek koji bistro vidi i laća se posla. Radio je cijeli život, kao star čovjek htio je počivati, ali on to ne može. Brijuni su bili močvara, on je došao, sada su to otoci puni cvijeća i voća. U početku se govorilo: on je luda! Sada tamo uspijeva vinova loza i povrće, tiskaju se stranci, otoci se bogate. Sada kažu: Taj zna svoj posao!"²

2. Prvi susret s otokom (0.2)

Posjetitelji se upoznaju sa temama u izložbenom prostoru.

Slijede uvodne informacije o Paulu Kupelwieseru, dugogodišnjem uspješnom direktoru željezara i čeličana i njegovoj motivaciji za kupnju brijunskog otočja. Posjetitelji upoznaju otok i izgled luke 1893. za Kupelwieserova prvog dolaska te dvadesetak godina kasnije, kako bi mogli usporediti promjene nastale u tom razdoblju. Od lučice/mandrača u koji se moglo uploviti samo za plime do izgrađene luke u kojoj su stacionirane ratne podmornice za vrijeme Prvog svjetskog rata, od svega nekoliko zgrada u luci do cijelog hotelskog sklopa i popratnih sadržaja.

Ovdje će biti izložena umjetnička slika austrijskog slikara Huga Charlemona (1850.-1939.) *Stari Brijuni* (Zbirka umjetnina) iz 1906. koja prikazuje prizor koji je dočeka Paula Kupelwiesera 2. kolovoza 1893. za njegova prvog posjeta otočju. Izgled brijunske luke dvadesetak godina kasnije dočarati će se putem starih razglednica (Zbirka razglednica).

3. Paul Kupelwieser, Vizionar Brijuna (0.3)

Ova prostorija oblikovana je intimnije, poput radne sobe Paula Kupelwiesera. Posjetitelji se поблиže upoznaju s vlasnikom otočja i njegovim interesima. Paul Kupelwieser bio je svestrana osoba, raznolikih interesa, tehničkog obrazovanja i poduzetničkog duha s osjećajem za lijepo i umjetnost (potječe iz umjetničke obitelji), te sklon inovacijama i novinama (naručio je prvi

---

² Bahr, Hermann. Dalmatinsko putovanje, GZH, Zagreb, 1991., str.27.

putnički brod na dizel motor). Fascinantnu preobrazbu Brijuna i sam je zabilježio u vlastitim sjećanjima koja su tiskana u Beču 1918. pod nazivom *Iz sjećanja starog Austrijanca*.

Biti će izložen stilski namještaj (Zbirka namještaja) kao i Kupelwieserova zbirka minerala i stijena (Mineraloško-petrografska zbirka) te njegov portret (Zbirka umjetnina).

4. Obitelj Kupelwieser (0.4)

Upoznajemo ostale članove obitelji Kupelwieser (obiteljsko stablo) koja spada među značajnije austrijske građanske obitelji 19. i početka 20. stoljeća. Otac Leopold (1796.-1862.) bio je slavni slikar koji je pripadao užem krugu Schubertovih prijatelja, a njegove slike sakralnih motiva krasile su crkve diljem Monarhije. Uz Paula Kupelwiesera još trojica njegove braće imala su važnu ulogu na području metalurgije i rudarstva dok su mu dvije sestre bile slikarice i dvorske dame.

Paul Kupelwieser oženio se 1871. za Mariu Ribiczersky (1850.-1915.) s kojom je imao dva sina Karla (1872.-1930.), Leopolda (1876.-1943.) i kćer Berthu (1877.-1940.)

U ovoj prostoriji izložiti će se bista Kupelwieserove kćeri Berthe kao i dvije slike sakralnih motiva, jedna njegove sestre Marije, a druga rađena prema predlošku njegova oca Leopolda Kupelwiesera (Zbirka umjetnina).

Izložiti će se maketa obiteljske vile kako bi posjetitelji mogli bolje doživjeti prostor u kojem je obitelj živjela.

5. Obiteljski salon - Otoci prožeti umjetnošću (0.5)

U ovoj prostoriji stilski oblikovanoj poput salona za prijem gostiju i uživanje u umjetničkim djelima izložiti će se velika platna austrijskog slikara Huga Charlemonta na kojima su prikazani raznoliki brijunski motivi. Charlemontove umjetničke slike pričaju povijest Brijuna od sjaja antike, preko njezina propadanja i odvoženja kamenog građevnog materijala u Veneciju do nastanka modernih Brijuna Paula Kupelwiesera.

Priča govori o povezanosti obitelji Kupelwieser s umjetničkim djelima i umjetnicima toga vremena. I sam Kupelwieser iako tehničke struke imao je umjetničkih afiniteta i osjećaja za lijepo. Način na koji je oblikovao krajolik i pretvorio ga u prostor izuzetne ljepote i sklada, stvorio je prostor koji je postao inspiracija mnogim umjetnicima. Osim spomenutog Huga Charlemonta koji je naslikao preko 150 djela s brijunskim motivima, otopio je nadahnulo i druge umjetnike poput Lilly Charlemont, Paula Ressa, Gottfrieda Hofera, Maximiliana Lenza, a prema memoarima Marije Lenz (stanovnice Brijuna od 1906. do 1938.) na otoku je stvarao i Gustav Klimt. Uz umjetničke slike u salonu će biti izložen i pianino koji evocira povezanost obitelji s glazbom i glazbenicima poput češkog dirigenta, violista i kompozitora Oskara Nedbala koji na Brijunima 1912. dovršava svoju najpoznatiju operu *Polenblut*.

U salonu će biti izložen i stilski namještaj - empire garnitura koja će doprinijeti stvaranju atmosfere obiteljskog i prijateljskog druženja u ugodnom i umjetnički inspirativnom okruženju.

PAUL KUPELWIESER I SURADNICI

6. Alojz Čufar - Močvara pretvorena u raj (0.6)

Alojz Čufar (1852.-1907.) prvi je i najznačajniji Kupelwieserov suradnik kojega je izuzetno cijenio i kojemu je povjerio upravljanje brijunskim dobrom. Uz Kupelwiesera je bio od samih početaka. Na otok je došao već početkom 1894. godine i od starta je u njemu vlasnik otočja prepoznao izuzetno stručnog, sposobnog i vrijednog suradnika.

Zaslužan je za provođenje najtežih radova u prvim godinama stvaranja Brijuna i provođenja ideje Paula Kupelwiesera: krčenje makije, sadnja šuma, čišćenje livada i kamenoloma od kamenog kršja, određivanje lokacija za vinograde, livade, pašnjake, nasipanje luke, uspostavljanje gospodarstva - mljekarstvo, vinogradarstvo.

Čufarovo uređenje starih, napuštenih kamenoloma u ugodne šetnice, oplemenjene raznovrsnim biljem i klupama za odmor prvi je primjer sanacije i prenamijenjene ovakvih prostora u nas. U jednom od njih postavljena mu je spomen ploča u znak zahvale od strane obitelji Kupelwieser.

Od 1903. do 1908. uspostavljen je podvodni vodovod, te su Brijuni postali prvi otok na Jadranu koji je dobivao vodu s kopna podmorskim vodovodom.

Ako uzmemo u obzir da je prvih godina kultiviranja otokom harala malarija te da su od malarije bolovali i Kupelwieser i Čufar kao i većina brijunskih stanovnika i radnika taj poduhvat je još nevjerojatniji. Čufar je na kraju i podlegao od posljedica liječenja malarije prevelikim dozama kinina.

U ovoj prostoriji izložiti će se *Portret Alojza Čufara* autora Berislava Deželića te umjetničke slike Huga Charlemona, *Berba na Brijunima* i *Brnistra u kamenolomu Rankun* (Zbirka umjetnina) koje dočaravaju dva važna aspekta kojima se Čufar posvetio u svom radu: stvaranju poljoprivrednog gospodarstva i kultiviranju kamenoloma.

7. Robert Koch - Napokon zdravi otoci (0.7.)

Drugi ključni Kupelwieserov suradnik bio je dr. Robert Koch (1843.-1910.). Za napredak Brijuna bilo je nužno iskorijeniti malariju koja je kočila razvoj ne samo Brijuna već i cijele Istre. Saznavši da poznati znanstvenik Robert Koch planira doći u Italiju istraživati malariju Kupelwieser ga poziva da dođe na Brijune i tu provede svoja istraživanja. Ubrzo po njegovu pozivu Koch dolazi na otok na kojem se već nalaze njegovi suradnici te identificiraju komarca iz roda *Anopheles* kao uzročnika malarije. Provodeći njegove mjere otoci su već 1901. oslobođeni od malarije kao prvo mjesto u Istri koje se uspjelo riješiti ove bolesti.

U prostoriji će biti izložen mikroskop, proizvođača Carla Zeissa na kojem su Robert Koch i njegovi suradnici radili za vrijeme istraživanja malarije na Brijunima kao i ljekarnička vaga kojom su se mjerile potrebne doze kinina za liječenje oboljelih (Zbirka varia).

U znak zahvalnosti Kupelwieser je Robertu Kochu dao postaviti spomen ploču u hortikulturno uređenom kamenolomu.

Brijunski stanovnici i radnici bili su ključni za razvoj Brijuna te bez njih gospodarstvo Paula Kupelwiesera ne bi bilo moguće. Mnogi od njih bolovali su od malarije te bili uključeni u provođenje Kochovih mjera te će se u ovom dijelu uz priču o liječenju malarije dio posvetiti i brijunskim stanovnicima.

8. Otto Lenz - Prvi i posljednji stalni liječnik na otočju (0.10)

Kupelwieserova ideja o pokretanju klimatskog lječilišta bila je potaknuta pozitivnim doživljajima njegovih prijatelja među kojima su bili i bečki liječnici koji su u tim prvim godinama stvaranja Brijunima prepoznali sve blagodati potrebne za stvaranje jednog klimatskog lječilišta. Doktor Otto Lenz (1872.-1959.) na poziv Paula Kupelwiesera dolazi na Brijune 1903. godine i postaje prvi stalni otočki liječnik koji će se od tada pa sve do 1938. brinuti o zdravlju otočkih gostiju i stanovnika.

Obitelji Lenz - Otto, Marija i njihov sin Gerhard živjeli su u kući za brodice smještenoj u brijunskoj luci gdje su proveli više od 30 godina i imali priliku svjedočiti usponima i padovima Brijuna od samih početaka stvaranja lječilišnog turizma do mondenog turističkog odredišta, a zatim i promjena koje su uslijedile pred Drugi svjetski rat.

Otto Lenz napisao je vodič po Brijunima u 12 šetnji dok su memoari njegove supruge Marije vrijedan povijesni dokument o događanjima na otočju. U svoje slobodno vrijeme Otto se bavio i slikanjem te će ovdje biti izloženi i njegovi radovi brijunskih motiva u olovci i akvarelu.

9. Stepenište (0.8, 0.9)

PRVI KAT

PAUL KUPELWIESER I STVARANJE HOTELSKOG NASELJA I TURISTIČKOG SADRŽAJA

10. Secesijski hotelski sklop (1.2)

Stvaranje hotelskog naselja - secesijskog hotelskog sklopa biti će predstavljeno pomoću starih nacрта i razglednica. Prvotna ideja o razvoju otoka kao obiteljskog posjeda s vinogradom, preusmjerena je ka stvaranju turističkog odredišta. Na to su zasigurno utjecali i brojni Kupelwieserovi prijatelji, prije svega bečki liječnici koji su krajem 19. stoljeća uočili blagodati i zdravstvene pogodnosti otoka a potom su u potrazi za mirom i oporavkom u početku pretežito u hladnije doba godine dolazili i brojni znanstvenici, istraživači, umjetnici, slikari, pisci, itd.

Razvoj pratimo od prvog skromnog hotela Brioni iz 1896. sa samo 14 soba bez kupaonica do luksuzno opremljenog hotela Neptun III izgrađenog 1912. koji je mogao primiti 300 gostiju. Ovdje će biti izloženo i hotelsko posuđe od alpake (Zbirka hotelskog posuđa) većinom austrijske tvornice Berndorf. Isto tako biti će izložene dvije slike Gottfrieda Hofera s alegorijskim motivima (Zbirka umjetnina) iz 1912. koje su krasile hol spojnog trakta hotela Neptun II i III, a koje su se nalazile skicirane već na nacrtima arhitekta Eduarda Kramera za uređenje hotelskog interijera.

11. Bogat turistički sadržaj (1.3)

Priča o hotelskom naselju nastavlja se s bogatom turističkom ponudom i sadržajem koji je bio dostupan gostima, kako onaj vezan uz hotelske objekte (kino, čitaonica, glazbeni salon, itd.) tako i onaj koji je nudio razne aktivnosti izvan hotela: vožnju brodicama, automobilom, kočijama, tenis, jedrenje, šetnje. Posjetitelji su mogli satima šetati lijepo uređenim stazama koje su vodile i do otočkih brežuljaka na kojima su se nalazili metalni vidikovci s kojih su mogli uživati u pogledu na okolne otoke i kopno, kao i šetati stazama kroz stare kamenolome preuređenim u šetnice.

Biti će predstavljene otočke novine *Brioni Insel Zeitung*, za čije je pokretanje zaslužan Paul Kupelwieser. Izlazile su od 1910. do pred Prvi svjetski rat, a putem njih su se gosti informirali o svim aktualnim zbivanjima na otoku. Bit će izloženo nekoliko primjeraka novina (Zbirka tiskane građe), a planira se i mogućnost digitalnog listanja.

Svijest o ljekovitosti morske vode dovela je do stvaranja novog vida turizma - lječilišnog. Biti će predstavljeno otočje kao klimatsko lječilište čijem je razvoju doprinijela izgradnjaorskog kupališta na otvorenom kao i izgradnja zimskog bazena 1913. kao posljednje građevine u luci prije početka Prvog svjetskog rata, a koja je zaokružila izgled secesijskog hotelskog sklopa.

Raznolik i bogat sadržaj privlačio je brojne posjetitelje na otok. Među prvima su bili Kupelwieserovi prijatelji koji su proširili riječ o novoj iznimnoj lokaciji za odmor i opuštanje. Ubrzo na otok stižu i članovi carske obitelji među kojima je prva bila nadvojvotkinja Marija Josefa, a zatim na Brijune stiže i prijestolonasljednik Franjo Ferdinand s obitelji koji po dva mjeseca boravi u hotelu Karmen. Otok mu se toliko svidio da ga je pošto poto htio kupiti od Kupelwiesera te na njega vršio znatan pritisak.

Predstaviti će se brojnost i raznolikost brijunskih gostiju koji tada posjećuju otok.

Izložiti će se umjetnička slika Paula Ressa, *Divlji makovi na grebenu* (Zbirka umjetnina) koja je krasila hotelsku čitaonicu i koja se nalazila i na nacrtu uređenja interijera čitaonice arhitekta Kramera.

12. Nove brijunske atrakcije, Gnirs – Arheološki lokaliteti i Hagenbeck – Zoološke zanimljivosti (1.4)

Bogatom turističkom sadržaju i novim otočkim atrakcijama pridonijela su još dva značajna Kupelwieserova suradnika – arheolog Anton Gnirs i Karl Hagenbeck, utemeljitelj modernih zooloških vrtova i vlasnik zoološkog vrta kod Hamburga.

Arheolog Anton Gnirs istraživao je na svim brijunskim lokalitetima (prapovijesnim, antičkim, srednjovjekovnim) te su njegova dugogodišnja istraživanja brijunske prošlosti stvorila dodatnu atrakciju za brijunske goste koji su se na licu mjesta mogli upoznati s fascinantnim otkrićima. O svojim istraživanjima kao i o kulturnoj baštini i povijesti otoka pisao je i za otočke novine pod pseudonimom Rancon.

Izložiti će se po jedan arheološki predmet s brijunskih lokaliteta koje je Gnirs istraživao a koji predstavljaju razdoblja prapovijesti, antike i srednjeg vijeka (Prapovijesna zbirka, Antička zbirka, Srednjovjekovna zbirka).

Suradnja Kupelwiesera i Hagenbecka, utemeljitelja modernih zooloških vrtova potvrđuje još jednom Kupelwieserovu otvorenost za nove projekte i nove načine prezentacije. Na otoku uređuju aklimatizacijsku stanicu za tropske životinje upravo na modernom pristupu gdje životinje nisu u malim kavezima već u prostorima koji što vjernije dočaravaju njihovo prirodno stanište odvojene jedne od drugih i od posjetitelja jarcima ili vodenim preprekama. Godine 1912. godine otvaraju i farmu nojeva.

Izložiti će se umjetnička slika Lily Charlemont, *Ugođaj na bari* koja prikazuje otočku lokaciju na kojoj su se u sklopu aklimatizacijske stanice nalazile egzotične ptice, krunasti ždralovi i plamenci.

13. Brijunska flota, prometna povezanost otoka i kopna (1.6)

Za otok je od iznimne važnosti bila nabava brodica koje će ga povezivati s kopnom, prvotno radi prijevoza materijala i opskrbe, a kasnije i za prijevoz sve brojnijih gostiju. Naglasak će biti stavljen na izgradnju prvog putničkog broda s dizel motorom koji pokazuje da je Kupelwieser bio sklon novinama i inovacijama, a na odluku za tako nešto sigurno je utjecalo i njegovo poznanstvo s Rudolfom Dieselom. I sam Kupelwieser bio je kapetan broda, a veliku ljubav prema moru i jedrenju pokazivao je i njegov sin Karl.

Izlaganjem makete prvog putničkog broda s dizel motorom na svijetu bit će obilježen ovaj dio postava kako bi se naglasila Kupelwieserova otvorenost prema novinama.

Predstaviti će se i ostale brodice u vlasništvu obitelji Kupelwieser kao i prometna povezanost s ostalim otocima i obalnim gradovima na Jadranu i šire, a preko željeznice u Puli i puno širim europskim područjem.

BRIJUNI KARLA KUPELWIESERA

14. Karl Kupelwieser - Brijuni nakon Prvog svjetskog rata (1.8)

U ovom djelu postava bit će predstavljeni Brijuni u razdoblju iza Prvog svjetskog rata kada nakon očeve smrti 1919. upravljanje otokom preuzima Kupelwieserov stariji sin Karl (1872.-1930.) koji je od mladih dana bio involviran u otočko poslovanje. Vrijeme se promijenilo i Brijuni više nisu bili dio Austrije već su potpali pod Kraljevinu Italiju. Prepoznatljivost otoka kao lječilišta i odmarališta za do tada najbrojnije goste iz Austrije više nije bila aktualna i otoci se počinju razvijati i promovirati kao mjesto sporta i zabave. Klijentelu sada čine gosti iz raznih krajeva Europe i svijeta. Nakon Karlove smrti 1930. i neuspješnih poslovnih pothvata koji su doveli do bankrota Brijuni će 1936. prijeći u vlasništvo Kraljevine Italije.

U ovom dijelu postava će se stoga izložiti portreti talijanskog kralja Viktora Emanuela III i kraljice Jelene (Zbirka umjetnina) rad talijanskog umjetnika Manuccija koji su se nekada nalazili u plesnoj dvorani hotela Carmen.

O zbivanjima na otoku izvještavao je brijunski časopis *Brioni Rivista Illustrata di Sport e Mondanità* koji izlazi od 1929. do 1940. godine kao službeno glasilo brijunskih polo i golf klubova. Izložiti će se primjerci časopisa (Zbirka tiskane građe), a planira se i mogućnost digitalnog listanja časopisa.

Razdoblje između Dva rata na otoku približiti će se posjetiteljima i kratkim promidžbenim filmovima snimanim na otočju 20-ih i 30-ih godina 20. st.

15. Otoci sporta i zabave (1.9)

U razdoblju Italije veliku popularnost na otoku imali su polo i golf te se godišnje na Brijunima održavao velik broj turnira. Blaga otočka klima omogućila je cjelogodišnje bavljenje sportom i boravak u prirodi. Brijunsko golf igralište bilo je tada najveće na području Italije, a *Golf klub Brioni* osnovan 1921. imao je i svog profesionalnog učitelja golfa, Jakea Olgiatija. Golf palica s imenom ovog vrhunskog švicarskog golfera izložiti će se u postavu kao i ostale palice za golf, palice za polo i druga popratna oprema (Zbirka sporta). Uz ova dva najpopularnija sporta tu su još bili i tenis, jahanje, jedrenje, a Brijuni su postali iznimno popularni među ljubiteljima sporta i zabave.

Atmosferi zabave, lagodnog življenja i gotovo vječnih praznika uz već postojeće kavane i restorane doprinjelo je i kružno plesalište na otvorenom izgrađeno 1925. u samoj brijunskoj luci.

Kao i u ranijem razdoblju i sada otok posjećuju značajni gosti iz cijeloga svijeta kao što su talijanski fizičar i izumitelj Guglielmo Marconi, irski književnik Bernard Shaw, američki boksač Gene Tunney, itd. Predstaviti će se brojnost i raznolikost brijunskih gostiju koji tada posjećuju otok.

16. Brijuni – jedni ostaju, drugi im se iznova vraćaju (1.10)

Čarima brijunskog otočja kao i svim pogodnostima koje je ono nudilo poput blage klime, prekrasnih pejzaža te bogatog sportskog i društvenog života mnogi nisu mogli odoljeti. Među njima je i njemačka obitelj Stinnes-Fries koja se 1929. nakon povratka iz Egipta u Europu zaustavila na otoku te se odlučila na njemu nastaniti i ovdje izgraditi dom. Bit će izloženi predmeti koji su pripadali obitelji poput brončanih bista članova obitelji (Zbirka umjetnina) kao i predmeti koji su se nekada nalazili u njihovoj vili Madonna na Velom Brijunu (Zbirka namještaja, Zbirka varia). Kao veliki zaljubljenici u zabavu i sport članovi obitelji sudjelovali su kako u igranju golfa, pola i tenisa tako i u pokroviteljstvu brojnih kupova koji su se održavali na otočju.

Druga zanimljiva ličnost koja je često boravila na otočju i iznova mu se vraćala je vojvoda od Spoleta, veliki zaljubljenik u polo i počasni predsjednik brijunskog polo-kluba. Otok mu se toliko svidio da je na njemu 1931. dao sagraditi bungalov (danas vila Lovorka).

Lord Louis Mountbatten, unuk kraljice Viktorije dolazio je na Brijune 1930-ih i sa svojim timom sudjelovao u polo utakmicama. Bio je ne samo zaljubljenik i strastveni igrač pola već i inovator: oblikovao je R.N.P.A. polo palice koje su ime dobile prema njegovom timu Royal Navy Polo Association

NASLIJEDE OBITELJI KUPELWIESER

17. Zasluge obitelji Kupelwieser / Voljeni Brijuni (1.11)

Posljednja prostorija na izložbi posvećena je zaslugama obitelji Kupelwieser, posebno onima Paula Kupelwiesera u stvaranju modernih Brijuna. Otočko naslijeđe koje baštinimo iz Kupelwieserovog vremena bit će posebno istaknuto s ciljem da se potakne posjetitelje da dodatno upoznaju i istraže otok, prošeću stazama kroz uređene kamenolome, popnu se do jednog od metalnih vidikovaca, posjete obiteljski mauzolej. Navesti će se Kupelwieserova postignuća na otoku kao i u čemu su sve Brijuni bili prvi u njegovo vrijeme.

Simbolički, putem fotografija dvije mramorne skulpture *Rad* i *Caritas* austrijskog umjetnika Caspara Clemensa Zumbuscha, koje se nalaze u parku u neposrednoj blizini vile, prikazati će se Paula Kupelwiesera kao osobu koju krasi izuzetna upornost i rad, ali i velika ljubav. Ove skulpture koje je dao napraviti prema uzoru na poklonjeni stolni ukras sa srebrnim skulpturama oslikavaju njegovu osobnost - oslikavaju čovjeka koji je smatrao da se uz težak, naporan rad te poštovanje, odanost i ljubav mogu postići velika djela. Ove mramorne skulpture i danas podsjećaju da se upornim radom i s velikom ljubavi i brigom mogu ostvariti iznimna djela pa i malarična močvara pretvoriti u oazu prirodne ljepote i spokoja.

Predstavit će se i Kupelwieserov mir, obiteljski mauzolej, rad arhitekta Eduarda Kramera koji je nakon projektiranja kuće za brodice 1902. godine nastavio surađivati s Kupelwieserom i projektirao gotovo sve ostale građevine na otoku.

Mauzolej je još jedna potvrda velike ljubavi i povezanosti s otočjem Paula Kupelwiesera koji je svoje posljednje počivalište odredio 1917. na pomno odabranoj lokaciji s lijepim pogledom koji se preko livade otvara prema moru i pulskoj luci. Nažalost nije mu se ostvarila posljednja želja da bude sahranjen upravo ovdje uz voljenu suprugu. Tu će 1930. godine, biti sahranjen njihov stariji sin Karl koji je nakon očeve smrti nastavio upravljati otočjem.

Stjecajem okolnosti Paul Kupelwieser umire u Beču 1919. godine gdje je i sahranjen. Uz njegovo ime na nadgrobnoj ploči našlo se i ime voljenog otoka BRIONI.

U ovoj prostoriji bit će izložena maketa obiteljskog mauzoleja.

HODNIK (1.7.)

Vrijeme sportskih aktivnosti, zabave i opuštenosti prekinut će Drugi svjetski rat. Za ratnih zbivanja na otoku je stacionirana talijanska, a zatim i njemačka vojska. Pri kraju Drugog svjetskog rata, u travnju 1945., otočje bombardiraju saveznici. Brijuni su nedugo nakon toga priključeni Jugoslaviji (Zona B), a za otočje slijedi nova stranica povijesti.